

Yeni Sosyal Bilgiler Programında 4. ve 5. Sınıfta Kazandırılması Hedeflenen Değerlere İlişkin Kazanımların İçeriğe Yansıması*

Tekin ÇELİKKAYA**

Mutlu KÜRÜMLÜOĞLU***

Öz

Değerlerin kazandırılmasında etkili bir programın hazırlanmasının yanı sıra ders kitapları da önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde, öğretmenlerin ve öğrencilerin birincil kaynak olarak kullandıkları ve takip ettikleri ders kitaplarında doğrudan kazandırılması hedeflenen değerlerin hangilerinin hangi kazanımlarla verildiği, değerlere ne kadar ve ne şekilde yer verildiği, hangilerinin daha sık vurgulandığı büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışmada 2017 Sosyal Bilgiler öğretim programında 4. ve 5. sınıfta yer verilen değerlerin ilk olarak kazanımlarla ilişkilendirilme durumuna daha sonra ise bu kazanımla ilişkili olan değerlerin sosyal bilgiler kitaplarında yer verilme durumuna bakılacaktır. Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi türlerinden tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Çalışmada tutarlılık oranı

* Bu çalışma 12-14 Nisan 2018. Tarihinde İstanbul'da düzenlenen Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumunda (DEKUS 2018) sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Bu çalışma Ahi Evran Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince Desteklenmiştir. Proje Numarası: EGT.A4.18.008

** Doç. Dr., Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Eğitim Fakültesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

E-mail: tcelikkaya@gmail.com. **ORCID:** 0000-0001-5684-6492

*** Öğretmen / Yüksek Lisans Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.

E-mail: dnmnutlu@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-4189-2239>

Makale Gönderim Tarihi: 08.06.2018 - **Makale Kabul Tarihi:** 30.10.2018

4. sınıf için %91; 5. sınıf için %87 olarak hesaplanmıştır. Kitaplardan toplanan veriler 6 tema ve 29 alt tema altında incelenmiştir. Sonuç olarak en çok temaya toplamda 4. sınıfta (573) yer verilmiş olduğu; değerler açısından ise 4. sınıfta en çok bilimsellik değerine (152) en az ise saygı değerine (18) yer verildiği; 5. sınıfta en çok kültürel mirasa duyarlılık değerine (87) en az da dayanışma değerine (3) yer verildiği görülmüştür. En çok kazanıma 4. sınıfta bilimsellik değerinde, 5. sınıfta ise bilimsellik ve kültürel mirasa duyarlılık değerinde yer verilmiştir. Temalar açısından bakıldığında her iki sınıf düzeyinde de en çok görsel temaya yer verilmişken en az da söz temasına yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: 2017 Sosyal Bilgiler programı, 4. ve 5. Sınıf, Kazanımlar.

Giriş

Toplumları olumsuz yönde etkileyen durumları önlemenin en etkili yolu, toplumun devamlılığını sağlayan ve toplumu ayakta tutan unsurların başında gelen değerleri kazandırmaktır (Çelikkaya, 2016: 946).

Değer kavramı ile ilgili olarak yapılan tanımlara bakıldığında, Schwartz (1992: 1) ‘değer’i, bireyin ya da diğer toplumsal oluşumların yaşamına yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önemli farklılık gösteren, arzu edilen amaçlar olarak; Yapıcı ve Zengin (2003: 180), paylaşılmış ve genelleşmiş tutumlar olarak; Katılmış ve Ekşi (2011: 11) bir varlığın ruhsal, toplumsal, ahlaksal ya da estetik yönden taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı nitelik olarak, bireyin tutum ve davranışlarını belirleyen temel ölçüt olarak ifade ederken, 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programında ise (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005) değer; bir sosyal grup veya toplumun varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâki ilke ya da inançlar, 2017 Sosyal Bilgiler öğretim programında (MEB, 2017: 9) ise insanın tutum ve davranışlarını etkileyen ve biçimlendiren, kişinin sağlıklı ve dengeli gelişimine katkı sağlayan unsurlar olarak tanımlamıştır.

Türk Millî Eğitim Sistemi’nin temel hedefleri arasında öğrencileri sağlıklı, mutlu bir şekilde hayata hazırlamak, iyi insan ve iyi vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, değer, davranış ve alışkanlıklarla donatmak yer almaktadır. Bu bağlamda değerlerin eğitim süreci içerisinde kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması hedeflere ulaşmada ve kültürel devamlılık açısından da son derece önem taşımaktadır (MEB, 2017: 3-9).

Sosyal Bilgiler dersi, değerler eğitimi açısından önemli bir işleve sahiptir. Bu dersin işlevleri arasında, bireyin hem kendisine hem de çevresine karşı olumlu tutum geliştirmesi bulunmaktadır (Doğanay, 2009: 252). 2017 yılında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (SBÖP) meydana gelen değişikliklerden birisi de değerlerde meydana gelmiştir. 2005 yılındaki öğretim programında bulunan bazı değerler aynı şekilde aktarılırken, bazı değerler çıkarılıp (hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik) yerine yeni değerler (eşitlik ve tasarruf) eklenmiştir. Aynı zamanda değer sayısı 2005 öğretim programında 20 iken 2017 öğretim programında ise 18 olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu değerlerin sınıflara göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir. Tablo 1 incelendiği zaman 2017 programında verilmesi gerektiği belirtilen ‘adalet’ değerinin hiç bir sınıf düzeyinde verilmediği görülmektedir.

Tablo 1: 2017 Sosyal Bilgiler Programında yer alan değerlerin sınıflara göre dağılımı

Öğrenme Alanı	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Birey ve Toplum	Saygı Sorumluluk	Bilimsellik Aile birliğine önem verme Sorumluluk	Dayanışma Yardımseverlik	Özgürlük Sorumluluk
Kültür ve Miras	Aile birliğine önem verme Kültürel mirasa duyarlılık Vatanseverlik	Estetik Kültürel mirasa duyarlılık	Kültürel mirasa duyarlılık	Kültürel mirasa duyarlılık Estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal çevreye duyarlılık	Doğal çevreye duyarlılık Dayanışma	Vatanseverlik Doğal çevreye duyarlılık	Özgürlük
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk Tasarruf	Sorumluluk	Vatanseverlik Doğal çevreye duyarlılık Sorumluluk	Dürüstlük Dayanışma Çalışkanlık
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik Doğal çevreye duyarlılık	Dürüstlük Çalışkanlık Bilim Etiği	Bilimsellik	Özgürlük Bilimsellik
Etkin Vatandaşlık	Sorumluluk Bağımsızlık	Özgürlük Bağımsızlık	Eşitlik	Barış
Küresel Bağlantılar	Kültürel mirasa duyarlılık Saygı	Kültürel mirasa duyarlılık	Kültürel mirasa duyarlılık	Barış Saygı

Günümüz demokratik toplumlarında, akademik başarı kadar, insan ilişkilerini düzenleyen pek çok değer giderek daha fazla öne çıkmaktadır. Millî, manevî ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede aile, toplum, medyanın yanı sıra öğretim programlarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Öğretim programlarında derslerin doğasına uygun olarak kazanımlar içinde yer alan değer ifadeleri, öğrencilere hissettirilerek ve yaşantısal hâle getirilerek örtük bir biçimde kazandırılmaya

çalışılmalıdır (MEB, 2017: 9). Bu doğrultuda kazanımların gerçekleştirilmesiyle değerlerin kazanılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Okulların temel amacı akademik açıdan başarılı bireyler yetiştirmenin yanında bireylere temel değerleri de kazandırmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için öğretmen, aile, çevre gibi faktörlerin yanında ders kitapları da önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü öğrenci okulda geçirdiği sürenin önemli bir kısmını ders kitabı ile geçirmektedir. Shannon'un (1982) yaptığı bir araştırmaya göre, öğrencilerin sınıf ortamında zamanlarının %70-95 arasındaki süreci ders kitaplarına dayalı etkinliklere harcamaktadır (Akt: Ho and Hsu, 2011: 93). Türkiye'de de Adıgüzel (2010) ve Karaca (2011) tarafından yapılan çalışmalarda öğretmenlerin, derslerinde genelde temel ders araç gereçleri olan ders kitaplarını kullandıkları belirlenmiştir.

Değerlerin kazandırılmasında etkili bir programın hazırlanmasının yanı sıra ders kitapları da önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde, öğretmenlerin ve öğrencilerin birincil kaynak olarak kullandıkları ve takip ettikleri ders kitaplarında bu değerlerin hangilerinin hangi kazanımlarla verildiği, değerlere ne kadar ve ne şekilde yer verildiği, hangilerinin daha sık vurgulandığı büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle, araştırmada ilkökul 4. ve ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler kitaplarında değerlerin kazanımlarla ilişkisi ve yer verilme durumunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

4. sınıf 2017 Sosyal Bilgiler ders kitaplarında değer-kazanım ilişkisine hangi biçimde (görsel, bilgi, etkinlik, haber, söz gibi), ne kadar sıklıkla yer verilmiştir?

5. sınıf 2017 Sosyal Bilgiler ders kitaplarında değer-kazanım ilişkisine hangi biçimde (görsel, bilgi, etkinlik, haber, söz gibi), ne kadar sıklıkla yer verilmiştir?

Alan yazın incelendiğinde Çelikkaya, Başarmak, Filoğlu ve Şahin (2013) tarafından yapılan çalışmada 2005 öğretim programına ait olan Sosyal Bilgiler dersinde bulunan bütün değerlerin kitaplarda yer verilme durumuna bakılmış, Tonga ve Uslu (2015) ise 2005 öğretim programındaki 6. ve 7. sınıfta değerlerin kazanımlarla ilişkilendirilmesine, Topkaya ve Tokcan (2013) 2005 öğretim programındaki değerlerin 6. sınıfta ders kitabına yansımalarına, Aktan ve Padem (2013) 2005 öğretim programındaki değerlerin seçili metinlerde 5. sınıfta ders kitabına yansımalarına, Kılıç (2012) 2005 öğretim programındaki değerlerin 4. sınıfta ders kitabına ve kazanımlara yansımalarına bakmıştır. Bu çalışmada ise 2017 Sosyal Bilgiler öğretim programında 4. ve 5. sınıfta yer verilen değerlerin ilk olarak ka-

zanımlarla ilişkilendirilme durumuna, daha sonra ise kazanımla ilişkili olan bu değerin sosyal bilgiler kitaplarında yer verilme durumuna bakılacaktır.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189).

Evren ve Örneklem

Doküman incelemesine dayalı araştırmalarda Yıldırım ve Şimşek’e (2016: 197) göre “Tüm doküman verisinin bir bütün olarak analize konu olması mümkün olmayabilir. Bu nedenle çoğu zaman araştırmacılar, eldeki veri setinin içinden bir örneklem oluşturmaya çalışır.” Bu çalışmada da amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir durum örnekleme yolu kullanılarak 2017-2018 eğitim-öğretim yılında uygulanan yeni 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının son baskıları incelenmek üzere ele alınmıştır.

Araştırmada; 4. sınıf Milli Eğitim Bakanlığı Devlet kitapları, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu’nun 14.06.2017 gün ve 8982336 sayılı yazısı ile ve 5. sınıf Milli Eğitim Bakanlığı Devlet kitapları, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu’nun 14.06.2017 gün ve 8982336 sayılı yazısı ile kabul edilen ilkokul 4.ve ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlemesinde içerik analizi türlerinden tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Tümevarımcı analiz kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242). Kitaplar üzerinde araştırmacılar ayrı ayrı kodlamalar yapmış ve kodlamalar karşılaştırılarak tutarlık oranı hesaplanmıştır. Güvenirlik için her iki araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar üzerinde bütün karşılaştırmalarda *görüş birliği* ve *görüş ayrılığı* sayıları tespit edilerek, araştırmanın (iç) güvenilirliği Miles ve Huberman’ın (1994: 64) formülü (yani, Güvenirlik = $\frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}}$) kullanılarak hesaplanmıştır. Çalışmada, bu formül kullanılarak kodlamalardaki uyuşum yüzdesi; 4. sınıf için $(573/573+60)$ 0,91;

5. sınıf için (343/343+53) 0,87 olarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman’a (1994: 64) göre, “uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun % 90’a yaklaşması ya da % 90’ı geçmesi durumunda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır.”

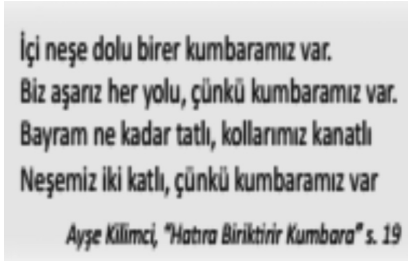
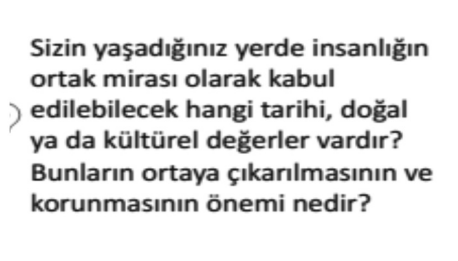
Veri analizinde kullanılan tema ve alt temalar 6 tema ve 29 alt tema olmak üzere Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Veri Analizinde Kullanılan Tema ve Alt temalar

Temalar	Alt temalar
1.GÖRSEL	Resim, fotoğraf, şema, harita, afiş, diyagram, karikatür, zaman çizelgesi, sembol
2.BİLGİ	Diyalog,açıklama,alıntı,şiir,biyografi, örnek olay, fıkra, anı, ilginç bilgi
3.SÖZ	Özdeyiş, slogan, atasözü
4.ETKİNLİK	Konuya ilgi çekecek sorular, konu içi sorular,farklı görüşleri dile getirecek sorular, öğrendiklerinizi pekiştirecek etkinlikler
5.HABER	Dergi, gazete ve internet haberleri
6.DEĞERLENDİRME	Ünite değerlendirme soruları

Bilgi temasında alınan bilgiler paragraf şeklinde alınmış olup, bu kısımlar tek bir bilgi gibi olacak şekilde aktarılmıştır. Örneğin; estetik değerine bağlı olarak kültür ve miras öğrenme alanında 5.2.2. kazanımına ait “*Mimar Sinan’ın yaptığı Süleymaniye Camisi’dir. Estetik açıdan son derece zarif dört minaresi ile çok uzaklardan dahi görülebilmektedir. Avlusu, şadırvanı ve yüksek kubbesi ile son derece etkileyicidir. İstanbul’da çok sayıda müze bulunmaktadır. Bunların en önemlisi Topkapı Sarayı’dır. Topkapı Sarayı Müzesi’nde antika saat, mut-fak eşyası, tablo gibi hayranlık uyandıracak pek çok tarihi eser bulunmaktadır. (s.47)*” şeklinde verilmiştir. Temalara ilişkin kitaplardan alınan örneklerle Şekil 1’de yer verilmiştir.

Şekil 1: Temalara İlişkin Alıntı Örnekleri

BİLGİ Tasarruf Şiir (4. sınıf s. 129)	ETKİNLİK Kültürel Mirasa Duyarlılık Konu İçi Soru (5. sınıf s.183)
	

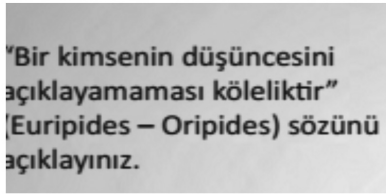
GÖRSEL
Aile Birliğine Önem Verme
Fotoğraf (4. sınıf s.34)

HABER
Dayanışma
Gazete Haberi (5. sınıf s.87)

SÖZ
Özgürlük
Özdeyiş (5. sınıf s.159)

DEĞERLENDİRME
Bilimsellik
Çoktan Seçmeli (5. sınıf s.116)

3. Aşağıdakilerden hangisi bilim insanlarının ortak özelliklerinden biri olamaz?
- A) Tek bir alanda çalışma yapmaları
B) İnsanlığa faydalı olmak istemeleri
C) Karşılına çıkan güçlüklerden yılmamaları
D) Yeni fikirlere açık olmaları

Bulgular

Bu bölümde, araştırma kapsamında ele alınan değerler sınıflar düzeyinde tablolastırılarak sunulmuştur. Verileri destekler nitelikte temaların ne şekilde ve kitabın hangi sayfasında olduğu tabloların altında açıklama olarak verilmiştir.

Tablo 3: 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde aktarılabacak değer kazanım ilişkisi ve kitapta yer verilme durumu

Değerler	Kazanım No/Kazanım	Görsel	Bilgi	Söz	Etkinlik	Haber	Değerlendirme	Toplam
Aile Birliğine Önem Verme	4.2.1.Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak ailesinin geçmişine dair soyağacı oluşturur.	11	12	-	18	-	9	50
Bağımsızlık	4.6.4.Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	8	12	-	6	-	3	29
Bilimsellik	4.4.1 Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.	22	4	-	5	-		
	4.4.2.Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımalarını karşılaştırır.	18	19	-	5	1		
	4.4.3.Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisinde gelişimini araştırır.	19	9	-	5	-	20	152
	4.4.4.Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.	10	8	1	5	1		

Doğal Çevreye Duyarlılık	4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	4	3	-	3	-	2	22
	4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	5	1	-	3	1	-	
Kültürel Mirasa Duyarlılık	4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	19	12	-	12	2	6	125
	4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.	33	22	-	4	1	14	
Saygı	4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.	3	4	-	5	2	2	18
	4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.	-	2	-	-	-	-	
Sorumluluk	4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.	9	11	-	8	2	10	66
	4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.	7	7	-	6	-	6	
Tasarruf	4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar	1	2	-	6	-	-	64
	4.5.4. Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.	4	7	1	6	-	-	
	4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	8	10	4	9	1	-	
Vatanseverlik	4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.	14	12	1	11	1	8	47
Toplam		195	157	7	117	12	85	573

Tablo 3'te görüldüğü gibi 4. sınıf Sosyal Bilgiler Programında 9 değer, 18 kazanım ile doğrudan aktarılmaya çalışılmıştır. Bu değerlerin kazanımlarla beraber kitapta yer verilme durumuna bakıldığında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Aile Birliğine Önem Verme değerine “4.2.Kültür ve Miras” öğrenme alanı içinde “4.2.1” kazanımı ile yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (11), bilgi (12) etkinlik (18) ve değerlendirme (9) temalarında yer verilirken söz ve haber temalarında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğraf (10) ve zaman çizelgesi (1) ile; *bilgi* temasında diyalog (3), örnek olay (1) ve açıklama (8) ile, örneğin; “*Aile üyelerimiz dışında hala, amca, dayı, teyze ve kuzenler gibi birçok akrabamız vardır.(s.36)*” şeklinde, *etkinlik* temasında konuya ilgi çekecek sorular (4), konu içi soruları (10) ve öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (4) ile, örneğin: “*dedenizin anne ve babasının adları nelerdir?(s.34)*”, “*Aile tarihini öğrenmek için siz hangi soruları sorardınız?(s.34)*” şeklinde, *değerlendirme* temasında doğru yanlış (3), kısa cevaplı (2), çoktan seçmeli (2) ve yazılı yoklama soruları (2) ile örneğin; “*(D/Y) Aile büyüklerimizin eğitimleriyle ilgili bilgi almak için diplomalara bakmalıyız.(s.54)*” şeklinde yer verilmiştir.

Bağımsızlık değerine “4.6.Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı içinde “4.6.4” kazanımı ile yer verilmiştir. Ayrıca bu kazanım çerçevesinde “*Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı ile ulusal egemenlik ilişkilendirilir ve kendisinin üstlenebileceği rollere ülkesinin bağımsızlığı çerçevesinde örnekler.*” Açıklamaları da yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (8), bilgi (12), etkinlik (6) ve değerlendirme (3) temalarında yer verilirken söz ve haber temalarında yer

verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğraf (7) ve resim (1) ile, *bilgi* temasında alıntı (1), biyografi (2), örnek olay (3) ve açıklama (6) ile, örneğin; “*Milletimizin çocuklarına bırakacağı en önemli miras bağımsızlıktır.(s.153)*”; “*Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasi, mali, ekonomik, adli, askeri, kültürel ve benzeri her konuda bağımsızlık ve tam serbestlik demektir.(s.153)*”, “*Bağımsız bir ülkede yaşamının ne büyük mutluluk olduğunu daha iyi anladım. (s.154)*”- şeklinde, *etkinlik* temasında konuya ilgi çekecek sorular (1), konu içi soruları (2) ve öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (3) ile, örneğin: “*Atatürk’ün bize emanet ettiği bağımsızlığı korumak için görevlerimizin neler olduğunu yazınız. (s.154)*” şeklinde, *değerlendirme* temasında kısa cevaplı (1), çoktan seçmeli (1) ve yazılı yoklama soruları (1) ile; örneğin; “*TBMM 23 Nisan 1920’de açılmıştır. (s.160)*” şeklinde yer verilmiştir.

Bilimsellik değerine “4.4.Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı içinde “4.4.1/4.4.2/4.4.3/4.4.4” kazanımları ile yer verilmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde görsel (69), bilgi (40),söz (1), etkinlik (20) ,haber (2) ve değerlendirme (20) temalarında yer verilmiştir.

4.4.1 kazanımı kapsamında *görsel* temada fotoğraf (10) ve resim (12) ile *bilgi* temasında açıklama (4) ile, örneğin; “*Teknolojik ürünler farklı alanlarda kullanılır: Evde çamaşır makinesi, fabrikada iş makineleri... (s.87)*” şeklinde, *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (1), konu içi soruları (2) ve öğrendiklerini pekiştirecek sorular (2) ile, örneğin: “*İnsanlar duymak, görmek, konuşmak gibi özelliklerini sınırlarını aşmak için başka hangi teknolojik ürünleri tasarlamıştır?(s.86)*” şeklinde yer verilmiştir.

4.4.2 kazanımı kapsamında *görsel* temada fotoğraf (12) ve resim (6) ile, *bilgi* temasında diyalog (1), örnek olay (1) ve açıklama (17) ile, örneğin; “*Hayatımızı kolaylaştıran, yaşanır hale getiren bu icarların mucitleri vardır. (s.89)*” şeklinde; *haber* temasında internet haberi ile (1), *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (1), konu içi soruları (3) ve öğrendiklerini pekiştirecek sorular (1) ile, örneğin: “*Sizler de kullandığınız bir teknolojik ürünün zaman içerisindeki gelişimini araştırınız. (s.92)*” şeklinde yer verilmiştir.

4.4.3 kazanımı kapsamında *görsel* temada fotoğraf (19) ile, *bilgi* temasında diyalog (1), örnek olay (1), anı (1) ve açıklama (6) ile, örneğin; “*Radyonun çevirmeli ayar düğmeleri vardı. Çalışması için elektrik prizine takılı olması gerekirdi.(s.95)*”; “*İnternetin bulunmasıyla uzak mesafelere bilgi, haber, fotoğraf gibi dosyaları hızla ulaştırıyoruz. (s.94)*” şeklinde, *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (1), konu içi soruları (3) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlik-

ler (1) ile, örneğin: “Televizyonun siyah beyaz, telefonların kablolu, otobüslerin klimasız olsa hayatınız nasıl etkilenirdi? (s.93)” şeklinde yer verilmiştir.

4.4.4 kazanımı kapsamında *görsel* temada fotoğraf (9) ve resim (1) ile, *bilgi* temasında örnek olay (2) ve açıklama (6) ile, örneğin; “*Helikopter firmaları yusufluk böceğinden esinlenerek helikopter tasarımı yapmışlardır. (s.98)*”; “*Ülkemizin özgün tasarımlar yapan mucitlere ihtiyacı vardır. (s.100)*” şeklinde, *haber* temasında internet haberi (1), örneğin; “... ‘*Su Tutmam, Bakteri Barındırmam*’ sloganıyla bir proje geliştirdi. (s.100)” şeklinde, *söz* temasında özdeyişle (1) örneğin “*Hayatım hayallerimi kovalamakla geçti. Bir şey yaptığınızda iyi sonuç alırsınız, başka bir şey daha yapın ve ona çok uzun süre takılıp kalmayın. Bir sonrakinin ne olacağını düşünün. (s.97)*” şeklinde, *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (1), konu içi soruları (3) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (1) ile örneğin: “*Çevrenizde doğadan esinlenerek tasarlanmış buluşlar olduğunu düşünüyor musunuz? Benzerlik gördüğünüz tasarımları araştırınız. (s.98)*” yer verilmiştir.

Buradaki kazanımlar “4.4.Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı içinde verildiği için değerlendirme soruları ortak olup *değerlendirme* temasında doğru yanlış soruları (5), kısa cevaplı (4), eşleştirme (2), çoktan seçmeli (4) ve yazılı yoklama (5) ile, örneğin; *Geçmişte televizyon yayınları nasıldı? Günümüze kadar neler değişti? (s.107)*” şeklinde yer verilmiştir.

Doğal Çevreye Duyarlılık değerine “4.3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı içinde “4.3.6” kazanımı ile “4.4.Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı içinde “4.4.5” kazanımı ile yer verilmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde *görsel* (9), *bilgi* (4), *etkinlik* (6), *haber* (1) ve *değerlendirme* (2) temalarına yer verilmişken, *söz* temasında yer verilmemiştir.

4.3.6 kazanımı kapsamında “*Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir ve deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir.*” açıklamasına da yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde *görsel* temada fotoğraf (4) ile, *bilgi* temasında açıklama (3) ile, örneğin; “*Doğal bitki örtüsü korunmalıdır. (s.77)*”; “*...daha çok killi toprağın ağaçlandırılmamış yamaçlarda olduğu (s.77)*” şeklinde, *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (1) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (2) ile, örneğin: “*Bu doğal afetler meydana geldiğinde çevreyi ve insanları nasıl etkiler? (s.80)*” şeklinde, *değerlendirme* temasında doğru yanlış (1) ve çoktan seçmeli sorular (1) ile örneğin; “*(D/Y) Doğal bitki örtüsünü korumak depreme karşı alınacak önlemlerden biridir. (s.82)*” şeklinde yer verilmiştir.

4.4.5 kazanımı kapsamında “Teknolojik ürünler için hazırlanan kullanım kılavuzlarına dikkat çekilir.” açıklamasına yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel temada fotoğraf (5) ile, bilgi temasında açıklama (1) ile örneğin; “Teknolojinin yararları yanında bilinçsiz kullanılması sonucunda çevreye zararları olabilmektedir.” (s.103) şeklinde, etkinlik temasında konu içi soruları (2) ve öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (1) ile, örneğin: “...sizlerde okulunuzda veya yaşadığınız çevrede ‘E-Atık Geri Dönüşüm Projesi’ veya benzeri bir çalışma düzenleyiniz”(s.98) şeklinde, haber temasında internet haberi (1) şeklinde yer verilmiştir.

Kültürel Mirasa Duyarlılık değerine “4.2.Kültür ve Miras” öğrenme alanı içinde “4.2.2” kazanımı ile “4.7 Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içinde “4.7.3” kazanımı ile yer verilmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde görsel (52), bilgi (34), etkinlik (16), haber (3) ve değerlendirme (20) temalarında yer verilmişken, söz temasında yer verilmemiştir.

4.2.2 kazanımı kapsamında “Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır.” açıklamasına da yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel temada fotoğraf (17) ve resim (2) ile, bilgi temasında açıklama (12) ile, örneğin; “Yiyecek ve içeceklerimiz kültürümüzü yansıtan öğelerimizdir.(s.39); “Ülkemizin hemen her yerinde karşılaşılabileceğimiz tarihi çeşmeler kültür değerlerimiz arasındadır.(s.39)” şeklinde, haber temasında internet haberi (2) ile, örneğin; “Tarih parça parça yok oluyor (s.40)” şeklinde, etkinlik temasında konu içi soruları (8) ve öğrendiklerini pekiştirecek sorular (4) ile; örneğin: “El sanatları, geleneksel giysiler, yiyecekler, içecekler gibi kültürel öğeleri bularak sınıfta tanıtım sergileyiniz.(s.41)” şeklinde, değerlendirme temasında doğru yanlış (1), kısa cevaplı (2), eşleştirme (1), çoktan seçmeli (1) ve yazılı yoklama soruları (1) ile; örneğin; “Aşağıda numaralanmış kültürel öğelerin numaralarını ilgili oldukları unsurların başındaki parantezin içine yazınız (s.54)” şeklinde yer verilmiştir.

4.7.3 kazanımı kapsamında “görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulur.” açıklamasına da yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel temada afiş (1) ve fotoğraf (32) ile, bilgi temasında açıklama (21) ve ilginç bilgiler (1) ile, örneğin; “Her toplumun özel günleri vardır. Bunlar farklı zamanlarda değişik şekillerde kutlanılmaktadır.(s.180); “Dünya üzerinde her ülkenin farklı kültürlerine ve yaşayış biçimlerine sahip olduğunu görüyoruz.(s.176)” şeklinde, ha-

ber temasında dergi haberi (1) ile, *etkinlik* temasında konu içi soruları (2) ve öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (2) ile, örneğin: “Ülkemizin farklı ülkelerinde yaşayan arkadaşlarınıza tanıtmak için ülkemizin hangi özelliklerinden bahsedersiniz? (s.178)” şeklinde, *değerlendirme* temasında doğru yanlış (5), kısa cevaplı (3), eşleştirme (1), çoktan seçmeli (3) ve yazılı yoklama soruları (2) ile; örneğin; “..... Türk dilinin konuşulduğu ülkelere ait ortak kültürel öğelerdendir.(s.184)” şeklinde yer verilmiştir.

Saygı değerine “4.1.Birey ve Toplum” öğrenme alanı içinde “4.1.5” kazanımı ile “4.7 Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içinde “4.7.4” kazanımı ile yer verilmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde görsel (3), bilgi (6), etkinlik (5), haber (2) ve değerlendirme (2) temalarında yer verilmişken söz temasında yer verilmemiştir.

4.1.5 kazanımı kapsamında *görsel* temada fotoğraf (2) ve karikatür (1) ile; *bilgi* temasında fıkra (1) ve açıklama (3) ile, örneğin; “Farklılıklarımıza rağmen spor müsabakalarında, sosyal faaliyette de aynı hisleri paylaşıyoruz. (s.26); “Dış görünüşümüz, yaşadığımız olaylara verdiğimiz tepkiler, ilgilerimiz, yeteneklerimiz farklıdır.(s.24)” şeklinde, *haber* temasında internet haberi (2) ile, örneğin; “Türkiye’nin ilk Engelli Farkındalık Merkezi’ni gezen konaklı öğrenciler; engelli bireylerin karşılaştıkları zorlukları yaşadılar. (s.23)” şeklinde; *etkinlik* temasında farklı görüşleri dile getirebilecek sorular (2) ve öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (3) ile, örneğin: “... Hoca yolda karşılaştığı insanların düşüncelerine önem veriyor mu?(s.27)” şeklinde, *değerlendirme* temasında kısa cevaplı (1) ve çoktan seçmeli sorular (1) ile; örneğin; “..... ve duygular-daki insanlara saygı göstermeliyiz.(s.29)” şeklinde yer verilmiştir.

4.7.4 kazanımı kapsamında sadece *bilgi* temasında alıntı (1) ve açıklama (1) ile; örneğin; “Farklılıklara saygı, insan olmanın temel unsurlarından biridir. (s.180); “Ne vezirlerimden ne de halkımdan kimse bunları incitmesin ve rencide etmesin. (s.176)” yer verilmiştir.

Sorumluluk değerine “4.5.Üretim, Dağıtım, Tüketim” öğrenme alanı içinde “4.5.3” kazanımı ile “4.6 Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içinde “4.6.2” kazanımı ile yer verilmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde görsel (16), bilgi (18), etkinlik (14), haber (2) ve değerlendirme (16) temalarında yer verilmişken söz temasında yer verilmemiştir.

4.5.3 kazanımı kapsamında *görsel* temada fotoğraf (7) ve afiş (2) ile; *bilgi* temasında açıklama (10) ve örnek olay (1) ile, örneğin; “Şimdi hep beraber

sorumluluk sahibi, bilinçli bir tüketici olma yolunda ilk adımlarımızı atalım. (s.120)”; “Bilinçli her tüketici mutlaka fiş veya fatura almalıdır (s.124)” şeklinde, haber temasında internet haberi (2) ile, etkinlik temasında konu içi soruları (6) ve öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (2) ile; örneğin: “Alışveriş yaparken bozulmuş veya ambalajı yırtılmış bir ürün ile karşılaşan bilinçli bir tüketicinin yapması gereken davranışlar neler olmalıdır? (s.122)” şeklinde değerlendirme temasında doğru-yanlış (5), kısa cevaplı (1), çoktan seçmeli (2) ve yazılı yoklama soruları (2) ile örneğin, “Aşağıda alışveriş sonrası aldığınız fiş veya faturadaki bilgiler verilmiştir. Verilen bilgilerden hangileri yanlıştır?(s.136)” şeklinde yer verilmiştir.

4.6.2 kazanımı kapsamında görsel temada resim (4) ve fotoğraf (3) ile, bilgi temasında açıklama (4) ve örnek olay (3) ile, örneğin; “İnsanlar bir arada yaşar ve birlikte yaşayanlarından birbirlerine karşı sorumlulukları vardır. (s.144)”; “Yaşımız ilerledikçe şu anki görev ve sorumluluklarımızın çoğalacağını ve değişeceğini unutmayalım.(s.144)” şeklinde; etkinlik temasında konuya ilgi çeken sorular (1), konu içi soruları (4) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (1) ile örneğin: “Sizler de kendinizle ve evinizle ilgili hangi sorumlulukları alıyorsunuz? Anlatınız.(145)” şeklinde, değerlendirme temasında doğru yanlış soruları (1), kısa cevaplı (1), eşleştirme (1), çoktan seçmeli (2) ve yazılı yoklama (1) ile, örneğin; “Aşağıda verilen cümlelerden hangisi okul içi sorumluluklarımızdan değildir? (s.161)” şeklinde yer verilmiştir.

Tasarruf değerine “4.5.Üretim, Dağıtım, Tüketim” öğrenme alanı içinde “4.5.1/4.5.4/4.5.5” kazanımları ile yer verilmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde görsel (13), bilgi (19), söz (5),etkinlik (21), haber (1) ve değerlendirme (5) temalarında yer verilmiştir.

4.5.1 kazanımı kapsamında görsel temada resim (1) ile, bilgi temasında açıklama (1) ve örnek olay (1) ile, örneğin; “İsteklerimize sahip olmada öncelik sırasını doğru belirlemeliyiz.(s.112)” şeklinde, etkinlik temasında konu içi soruları (2), farklı görüşleri dile getiren sorular (1) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (3) ile; örneğin: “...tablet bilgisayarlarda kullanmadığımız bir çok özellikler olduğunu biliyorsunuz. Bu özellikler için fazla para ödenerek alınmasını ister misiniz?(s.113)” yer verilmiştir.

4.5.4 kazanımı kapsamında görsel temada resim (2), diyagram (1) ve şema (1) ile, bilgi temasında açıklama (4), şiir (1) ve örnek olay (2) ile, örneğin; “Gelirimizin bir kısmını tasarruflarımıza aktarmalıyız. (s.126)”; “Sağlık sorunları, evimizin tamirata gibi beklenmedik giderlerimiz için tasarruf yapmış

oluruz. (s.126)” şeklinde, *söz* temasında atasözü (1) ile, örneğin “İyilik eden iyilik bulur. (s.127)” şeklinde, *etkinlik* temasında konu içi soruları (4) ve öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (2) ile, örneğin: “Tasarruf yapabildiniz mi? Neden?(s.129)” yer verilmiştir.

4.5.5 kazanımı kapsamında *görsel* temada resim (1), fotoğraf (5), sembol (1) ve şema (1) ile, *bilgi* temasında açıklama (6) ve diyalog (4) ile, örneğin; “Kullandığımız kaynakları israf etmeden dikkatli kullanmalıyız. (s.130)””; “Unutmayın, sizlerin alacağı küçük önlemler birleşerek büyük tasarruflar olacaktır. (s.130)” şeklinde *söz* temasında ise slogan (4) şeklinde, örneğin; “Zaman en büyük hazinedir.(s.133)”, *haber* temasında internet haberi (1) ile, *etkinlik* temasında konu içi soruları (8) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (1) ile, örneğin: “Tasarruf konusunda ipuçları veren el broşürleri, afişler hazırlayınız. (s.133)” yer verilmiştir.

Buradaki kazanımlar “4.5.Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı içinde verildiği için değerlendirme soruları ortak olup *değerlendirme* temasında doğru yanlış (2), çoktan seçmeli (1) ve yazılı yoklama soruları (2) ile; örneğin; “Aşağıda ifade edilen hangi durumda tasarruf yapılabilir? (s.137)” şeklinde yer verilmiştir.

Vatanseverlik değerine “4.2.Kültür ve Miras” öğrenme alanı içinde “4.2.4” kazanımları ile yer verilmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde görsel (14), bilgi (12), söz (1), etkinlik (11), haber (1) ve değerlendirme (8) temalarında yer verilmiştir.

4.2.4. kazanımı kapsamında *görsel* temada fotoğrafla (11) ve resim (3) ile, *bilgi* temasında açıklama (11) ve örnek olay (1) ile, örneğin; “Milli mücadelede milletimiz askeri, kadını, yaşlısı çocuğu ile, büyük bir özveri ile vatanseverlik gösterdi.(s.48)””; “İşgallerin başlaması üzerine milletimiz harekete geçerek düşmana karşı yurdunu savunmaya başladı.(s.47)” şeklinde, *haber* temasında internet haberiyle (1); *söz* temasında özdeyiş (1) ile; “Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!(s.51)” *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (1), konu içi soruları (1), farklı görüşleri dile getirebilen sorular (1) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (8) ile, örneğin: “Siz Milli Mücadele döneminde yaşasaydınız vatanınız için neler yapardınız?(s.34)” şeklinde, *değerlendirme* temasında doğru yanlış soruları (3), kısa cevaplı (1), çoktan seçmeli (2) ve yazılı yoklama (2) ile; örneğin; “Milli Mücadele kahramanlarından hangisinin düşmanla mücadelesi sizi daha çok etkiledi? Neden?(s.55)” şeklinde yer verilmiştir.

Tablo 4: 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde aktarılabacak değer kazanım ilişkisi ve kitapta yer verilme durumu

Değerler	Kazanım No/Kazanım	Görsel	Bilgi	Söz	Etkinlik	Haber	Değerlendirme	Toplam
Aile Birliğine Önem Verme	5.1.3. Katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği hak ve sorumluluklara uygun davranır.	2	6	-	3	-	-	11
Bağımsızlık	5.6.4. Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.	5	9	-	7	-	5	26
Bilimsellik	5.1.2. Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.	1	2	-	4	1	2	70
	5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.	1	-	-	3	1		
	5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.	8	9	1	4	-	18	
	5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.	5	7	-	3	-		
Çalışkanlık	5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.	2	6	-	3	-	3	14
Dayanışma	5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	1	1	-	-	1	-	3
Dürüstlük	5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.	-	1	-	2	-	2	5
Doğal Çevreye Duyarlılık	5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.	6	1	-	1	-	2	31
	5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.	14	4	-	2	1		
Estetik	5.2.1. Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.	17	3	-	-	1		64
	5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.	9	4	-	3	1	-	
	5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.	11	12	-	3	-		
Kültürel Miras Duyarlılık	5.2.1. Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.	17	1	-	3	1	17	87
	5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.	9	4	-	4	1		
	5.7.3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.	5	2	-	2	2		
	5.7.4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	10	5	-	3	1	-	
Özgürlük	5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.	2	11	1	4	-	3	21
Sorumluluk	5.1.3. Katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği hak ve sorumluluklara uygun davranır.	2	4	-	7	-	6	25
	5.5.5. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.	1	3	-	-	-	2	
Toplam		128	95	2	61	11	60	357

Tablo 4’te görüldüğü gibi 5. sınıf Sosyal Bilgiler programında 11 değer 20 kazanım ile doğrudan aktarılmaya çalışılmıştır. Bu değerlerin kazanımlarla beraber kitapta hangi şekilde yer verilme durumuna bakıldığında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Aile Birliğine Önem Verme değerine “5.1 Birey ve Toplum” öğrenme alanı içinde “5.1.3” kazanımı ile yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (2), bilgi (6),etkinlik (3) temalarında yer verilmişken söz, haber ve değerlendirme temalarında yer verilmemiştir. Bu kazanım çerçevesinde *görsel* temada fotoğraf (2) ile, *bilgi* temasında açıklama (6) ile, örneğin; “*Ailemiz sevgiyle büyümimizi sağlayan yuvamızdır.(s.21)*” şeklinde, *etkinlik* temasında öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (3) ile, örneğin: “*Ailenizdeki rolünüze göre(abla, ağabey, kardeş, çocuk gibi)haklarınızı ve sorumluluklarınızı yazınız. (s.21)*” şeklinde yer verilmiştir.

Bağımsızlık değerine “5.6 Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı içinde “5.6.4” kazanımı ile yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (5), bilgi (9), etkinlik (7), değerlendirme (5) temalarında yer verilmişken söz ve haber temalarında yer verilmemiştir. Bu kazanım çerçevesinde *görsel* temada fotoğraf (5) ile, *bilgi* temasında anı (1), şiir (1), ilginç bilgiler (1) ve açıklama (6) ile, örneğin; “*Bayrağımız, İstiklal Marşımız, Türkçemiz, başkentimiz, paramız, meclisimiz bizim bağımsızlığımızın ve milli egemenliğimizin sembolleridir.(s.159)*”; “*Her bağımsız devletin bir başkenti vardır.(s.161)*” şeklinde, *etkinlik* temasında konuya ilgi çekecek sorular (1), konu içi soruları (4) ve öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (2) ile; örneğin: “*Aşağıdaki alana seçtiğiniz bağımsızlık sembolü ile ilgili duygularınızı şiir, yazı veya resimle anlatınız (s.162)*” şeklinde, *değerlendirme* temasında doğru yanlış (1), kısa cevaplı (2), çoktan seçmeli (1) ve yazılı yoklama soruları (1) ile, örneğin; “*Milli egemenlik ve bağımsızlık sembolleri bizler için neden değerlidir? Açıklayınız.(s.165)*” şeklinde yer verilmiştir.

Bilimsellik değerine “5.1 Birey ve Toplum” öğrenme alanı içinde “5.1.2” kazanımı ile “5.4 Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı içinde “5.4.1/5.4.4/5.4.5” kazanımları ile yer verilmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde görsel (15), bilgi (18), söz (1),etkinlik (14), haber (2) ve değerlendirme (18) temalarında yer verilmiştir.

5.1.2 kazanımı kapsamında *görsel* temada resim (1) ile, *bilgi* temasında ilginç bilgi (1) ve örnek olay (1) ile, örneğin; “*Denizciler pusula bulunmadan önce kaybolmamak için kıyıları takip ediyorlardı.(s.16)*”; şeklinde; *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (2), farklı görüşleri dile getiren sorular (1) ve

öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (1) ile, örneğin: “*Bulduğunuz çözümün ne gibi sonuçları olabileceğini tahmin ediniz.(s.14)*” şeklinde, haber temasında internet haberiyle (1); *değerlendirme* temasında doğru yanlış (1) ve kısa cevaplı sorular (1) ile; örneğin; “*Yakın çevremizde yaşanan bir olay herkesi etkileyebilir.(s.32)*” şeklinde yer verilmiştir.

5.4.1 kazanımı kapsamında *görsel* temada karikatür (1) ile, *haber* temasında internet haberi (1), örneğin; “*Doktorlardan Uyarı: e-Hasta Olmayın.(s.95)*”- şeklinde, *etkinlik* temasında konu içi soruları (1) ve öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (2) ile; örneğin: “*e- hasta ne demektir?(s.96)*” yer verilmiştir.

5.4.4 kazanımı kapsamında *görsel* temada resim(5), karikatür (1) ve fotoğraf (2) ile, *bilgi* temasında açıklama (6) ve alıntı (3) ile, örneğin; “*İbn-i Sina mikroskop henüz icat edilmediği halde mikropların hastalıklara neden olduğunu bulmuş.(s.107)*” şeklinde; *söz* temasında özdeyiş (1) ile örneğin “*Bilgelik için tek anahtar devamlı soru sormaktır... Şüphe ederek bir araştırmaya başlarız. Araştırmakla da doğruya ulaşırsınız.(s.106)*; *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (1), konu içi soruları (1) ve öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (2) ile, örneğin: “*Bir mucit ya da bilim insanının hayatını araştırarak aşağıdaki şemayı doldurunuz.(s.109)*” şeklinde yer verilmiştir.

5.4.5 kazanımı kapsamında *görsel* temada fotoğrafla (5) ile, *bilgi* temasında örnek olayla beraber içinde çeşitli açıklamalarla (7), örneğin; “*Mehmet not alırken hangi bilgiyi hangi kaynaktan aldığını yazmayı da unutmadı. (s.111)*”; “*İnternette aldığı bilgileri kütüphanede yazdığı notlarla karşılaştırdı. Bilgilerin doğruluğundan emin oldu (s.112)*” şeklinde, *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (1) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (2) ile, örneğin: “*Aşağıda bir kitabın kaynakçası yer almaktadır. Ancak kaynakçadaki kitap, dergi ve internet adresleri bir hata sonucu karışmış. Örnekleri dikkate alarak kaynakçayı düzeltiniz. (s.112)*” yer verilmiştir.

Buradaki kazanımlar “5.4 Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı içinde verildiği için değerlendirme soruları ortak olup *değerlendirme* temasında doğru-yanlış (5), kısa cevaplı (5), eşleştirme (1), çoktan seçmeli (3) ve yazılı yoklama (4) ile örneğin; “*Bilimsel düşünce ifadesini açıklayınız. (s.115)*”; “*Araştırmalarımızda yazmak çalışmamızın güvenilir olduğunu gösterir.(s.115)*” şeklinde yer verilmiştir.

Çalışkanlık değerine “5.4 Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı içinde “5.4.4” kazanımı ile yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde *görsel* (2), *bilgi*

(6), etkinlik (3) ve değerlendirme (3) temalarında yer verilirken söz ve haber temalarında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğrafla (1) ve karikatür (1) ile; *bilgi* temasında açıklama (6) ile, örneğin; “*İnsanlar geçmişten günümüze her dönemde hayatlarını kolaylaştırmak için çabalamışlardır.(s.106)*”; “... kendini bilimsel çalışmalara adanmış, insanlara faydalı olmaya çalışmış.(s.107)” şeklinde, *etkinlik* temasında konu içi soruları (1) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (2) ile, örneğin: “*Newton’un bilim insanı olarak sahip olduğu özellikleri söyleyiniz.(s.107)*”; *değerlendirme* temasında eşleştirme (1), çoktan seçmeli (1) ve yazılı yoklama soruları (1) ile; örneğin; “*Mucit ve bilim insanlarının ortak özelliklerine örnek veriniz.(s.115)*” şeklinde yer verilmiştir.

Dayanışma değerine “5.3 İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı içinde “5.3.5” kazanımı ile yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (1), bilgi (1) ve haber (1) temalarında yer verilirken söz, etkinlik ve değerlendirme temalarında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğrafla (1) ile, *bilgi* temasında açıklama (1) ile, örneğin; “*Afetlerden sonra milletimiz büyük bir dayanışma gösterir.(s.87)*” şeklinde, *haber* temasında gazete haberi (1) ile, örneğin; “*Bir tuğla da siz koyun (s.87)*” şeklinde yer verilmiştir.

Dürüstlük değerine “5.4 Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı içinde “5.4.4” kazanımı ile yer verilmiştir. Ayrıca kazanıma ilişkin olarak “*Bilimsel düşünmenin önemine vurgu yapılır.*” açıklamasına yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde bilgi (1), etkinlik (2) ve değerlendirme (2) temalarında yer verilirken görsel, söz ve haber temalarında yer verilmemiştir. *Bilgi* temasında açıklama (1) ile, örneğin; “... Ne gördüğüm hakikati gizlemekten hoşlanırım ne de bunu açıkça ifade etmekten korkarım...(s.108)”; *etkinlik* temasında öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler (2); örneğin; “*Mucitlerin ve bilim insanlarının ortak özelliklerini aşağıdaki şemaya örnekteki gibi yazınız.(s.109)*”; *değerlendirme* temasında çoktan seçmeli (1) ve yazılı yoklama soruları (1); örneğin; “*Mucit ve bilim insanlarının ortak özelliklerine örnek veriniz.(s.115)*” şeklinde yer verilmiştir.

Doğal Çevreye Duyarlılık değerine “5.3 İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı içinde “5.3.3/5.3.4” kazanımı ile yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (20), bilgi (5), etkinlik (3), haber(1) ve değerlendirme (2) temalarında yer verilmiştir.

5.3.3 kazanımına ilişkin olarak “*Nüfusun dağılışına etki eden faktörler üzerinde durulur. İnsanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterilir.*” açıklamasına yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde

görsel (6), bilgi (1) ve etkinlik (1) temalarında yer verilirken söz ve haber temalarında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğrafla (6) ile, *bilgi* temasında açıklama (1) ile, örneğin; “*İnsanlar doğal çevreyi kullanarak ekonomik faaliyetler yapar, doğadan daha fazla faydalanmak ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere doğayı değiştirirler.(s.80)*” şeklinde, *etkinlik* temasında farklı görüşleri dile getiren sorular (1) ile, örneğin: “*İnsan doğayı şekillendirebilir mi? Tartışınız.(s.80)*” yer verilmiştir.

5.3.4 kazanımı kapsamında görsel (14), bilgi (4), haber (1), etkinlik (2) temalarında yer verilirken söz temasında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğraf (14) ile, *bilgi* temasında açıklama (4) ile, örneğin; “*Doğal çevrede meydana gelen değişimlerin bazıları doğal yolla gerçekleşirken, bazıları da beşeri etkilerle ortaya çıkmaktadır.(s.84)*; “*Bunun nedeni bölgede eğimin ve yağışın fazla olmasının yanında toprağın killi olmasıdır.(s.82)*” şeklinde, *haber* temasında gazete haberi (1) ile, örneğin; “*Marmaris’teki orman yangını kontrol altına alınamadı.(s.81)*” şeklinde, *etkinlik* temasında öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (2) ile, örneğin: “*Çevrenizde hangi doğal afetler yaşıyor?(s.81)*” yer verilmiştir.

Buradaki kazanımlar “5.3 İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı içinde verildiği için değerlendirme soruları ortak olup *değerlendirme* temasında çoktan seçmeli (2) ile; örneğin; “*Bitki örtüsünün az, eğimin fazla olduğu yamaçlarda aşırı kar yağışı aşağıdaki doğal afetlerden hangisine neden olabilir?(s.91)*” şeklinde yer verilmiştir.

Estetik değerine “5.2 Kültür ve Miras” öğrenme alanı içinde “5.2.1/5.2.2/5.2.4” kazanımları ile yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (37), bilgi (19), etkinlik (6), haber (2) temalarında yer verilmiş olup söz ve değerlendirme temalarında yer verilmemiştir.

5.2.1 kazanımı kapsamında görsel (17), bilgi (3) ve haber (1) temalarında yer verilirken etkinlik, değerlendirme ve söz temalarında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğraf (17) ile, *bilgi* temasında açıklama (2) ve ilginç bilgi (1) ile, örneğin; “*Babiller, başkentleri olan Babil şehrini dünyanın muhteşem şehirlerinden biri haline getirdiler.(s.39)*” şeklinde, *haber* temasında internet haberi (1) ile, örneğin; “*Çengelli İğne, Kiremit ve Midas’ın Vatanı (s.42)*”; “*Günümüze kadar özelliğini kaybetmeden gelebilen estetik güzelliğe sahip eserlerden biri de kiremit. (s.42)*” şeklinde verilmiştir.

5.2.2 kazanımı çerçevesinde görsel (9), bilgi (4), haber (1) ve etkinlik (3) temalarında yer verilirken söz ve değerlendirme temalarında yer verilmemiş-

tir. *Görsel* temada fotoğraflar (9) ile, *bilgi* temasında açıklama (4) ile, örneğin; “*Eстетik açıdan son derece zarif dört minaresi ile çok uzaklardan dahi görülebilmektedir.*(s.47); “*Şehrimizde tarihi eserlerin yanında eşsiz güzellikte doğal varlıklarda bulunmaktadır.*(s.48)” şeklinde, *haber* temasında internet haberi (1) şeklinde, *etkinlik* temasında öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (3) ile, örneğin: “*Aşağıdaki tabloyu çevrenizde bulunan doğal varlıklar, tarihi mekanları ve yapıları göz önüne alarak doldurunuz.*(s.49)” yer verilmiştir.

5.2.3 kazanımı çerçevesinde görsel (11), bilgi (12) ve etkinlik (3) yer verilirken söz, değerlendirme ve haber temalarında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğrafla (11) ile, *bilgi* temasında açıklama (11) ve ilginç bilgiler (1) ile örneğin; “*Dünya üzerindeki en eski halılardan biri olan pazırık halısı en eski Türk halısıdır.*(s.51)” şeklinde, *etkinlik* temasında öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (3) ile, örneğin: “*El sanatlarının yapıldığı yöreye göre benzerlik ve farklılıklarının göstermelerinin sebepleri neler olabilir?* (s.52)” şeklinde yer verilmiştir.

Kültürel Mirasa Duyarlılık değerine “5.2 *Kültür ve Miras*” öğrenme alanı içinde “5.2.1/5.2.2” kazanımları ile “5.7 Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içinde “5.7.3/5.7.4” kazanımları ile yer verilmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde görsel (41), bilgi (12), etkinlik (12), haber (5), değerlendirme (17) temalarında yer verilmiş olup, söz temasında yer verilmemiştir.

5.2.1 kazanımına ilişkin olarak “*Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları ana hatlarıyla ele alınır.*” açıklamasına da yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (17), bilgi (1), haber (1) ve etkinlik (3) temalarında yer verilirken söz temasında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğraf (17) ile, *bilgi* temasında açıklama (1) ile, örneğin; “*İstanbul Arkeoloji Müzesi ’ndeki bir örneğini görüyorsunuz.*(s.40)” şeklinde, *haber* temasında internet haberiyle (1), örneğin; “*Çengelli İğne, Kiremit ve Midas ’ın Vatanı* (s.42)” şeklinde, *etkinlik* temasında öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (3) ile, örneğin: “*Kültürel mirasa duyarlılık bakımından Frigler ile günümüz insanları arasında nasıl bir fark vardır?* (s.42)” yer verilmiştir.

5.2.2 kazanımı kapsamında görsel (9), bilgi (4), haber (1) ve etkinlik (4) temalarında yer verilirken söz temasında yer verilmemiştir. *Görsel* temada harita (1) ve fotoğraflar (8) ile, *bilgi* temasında açıklama (4) ile, örneğin; “*İsteyenler doğaya zarar vermemek şartıyla piknik yapabilir.*(s.48)” şeklinde, *haber* temasında internet haberi (1) şeklinde, *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (1) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (3) ile, örneğin: “*Tarihi eserleri korumak için hangi önlemler alınmalıdır?* (s.46)” yer verilmiştir.

Buradaki kazanımlar “5.2 Kültür ve Miras” öğrenme alanı içinde verildiği için değerlendirme soruları ortak olup *değerlendirme* temasında doğru-yanlış (5), kısa cevaplı (3), eşleştirme (1), çoktan seçmeli (4) ve yazılı yoklama (4) ile, örneğin; “*Bizi bir araya getiren kültürel öğelere örnekler veriniz. (s.63)*”; “*Birlik ve beraberliğimizi güçlendiren günlerinde büyüklerimizi ziyaret ederiz. (s.62)*” şeklinde yer verilmiştir.

5.7.3 kazanımına ilişkin olarak “*Farklı ülke toplumlarının birbirini daha yakından tanimasının, kültürel zenginliklerini görmesinin ve karşılıklı yardımlarını fark etmesinin sağladığı kazançlar üzerinde durulacaktır.*” açıklamasına da yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (5), bilgi (2), haber (2) ve etkinlik (2) temalarında yer verilirken söz ve değerlendirme temalarında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğraf (5) ile, *bilgi* temasında açıklama (1) ve diyalog (1) ile, örneğin; “*Bugün çok sayıda insan seyahat ediyor ve farklı kültürleri tanıma fırsatı buluyor. (s.176)*” şeklinde, *haber* temasında internet haberi (2) şeklinde, örneğin; “*Bodrum’u gören yabancılar Bodrum’dan ayrılmıyor (s.177)*” şeklinde, *etkinlik* temasında öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (1) ile, örneğin: “*Türklerin hangi kültürel özelliklerinden etkilenmişlerdir? (s.177)*” şeklinde yer verilmiştir.

5.7.4 kazanımına ilişkin olarak “*Ülkemizden ve dünyanın farklı ülkelerinden örnekler seçilerek ortak mirasın anlamı üzerinde durulur.*” açıklamasına da yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (10), bilgi (5), haber (1) ve etkinlik (3) temalarında yer verilirken söz ve değerlendirme temalarında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğraf (10) ile, *bilgi* temasında açıklama (5) ile, örneğin; “*İnsanlığın ortak mirasını korumak tüm uluslara ait bir görevdir. Ancak insanlığın ortak mirası gerektiği gibi korunamamaktadır.(s.183)*” şeklinde, *haber* temasında internet haberi (1) şeklinde; *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (1), konu içi sorular (1) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (1) ile; örneğin: “*Sizin yaşadığınız yerde insanlığın ortak mirası olarak kabul edebilecek hangi tarihi, doğal ya da kültürel değerler vardır? Bunların ortaya çıkarılmasının ve korunmasının önemi nedir?(s.182)*” şeklinde yer verilmiştir.

Özgürlük değerine “5.6 Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı içinde “5.6.3” kazanımı ile yer verilmiştir. Ayrıca kazanıma ilişkin olarak “*Temel haklardan katılım ve düşünce özgürlüğü hakkı üzerinde durulur.*” açıklamasına da yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (2), bilgi (11), söz (1) ve etkinlik (4) ve değerlendirme (3) temalarında yer verilirken haber temasında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğraf (2) ile, *bilgi* temasında açıklama (11) ile, örneğin; “*Çocuk olarak doğuştan sahip olduğunuz hak ve özgürlükler olduğu-*

nu daha önceden öğrenmiştiniz.(s.156)”; “Özgürlük herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya uğramadan düşünebilmek ve davranabilmektir.(s.158)” şeklinde, söz temasında özdeyiş (1) ile, *etkinlik* temasında konuya ilgi çeken sorular (2) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (2) ile, örneğin: “Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü ile ilgili sloganlar yazarak, resim ve fotoğraflar da kullanarak bir afiş hazırlayınız.(s.158)”, *değerlendirme* temasında doğru yanlış (1), kısa cevaplı (1) ve yazılı yoklama (1) ile, örneğin; “Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğünü büyüdüğünüzde nasıl kullanacaksınız? Örnek veriniz. (s.165)” şeklinde yer verilmiştir.

Sorumluluk değerine “5.1 Birey ve Toplum” öğrenme alanı içinde “5.1.3” kazanımı ve “5.5 Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı içinde “5.5.5” kazanımı ile kitapta yer verilmiştir. Bu kazanımlar çerçevesinde görsel (3), bilgi (7), etkinlik (7), değerlendirme (8) temalarında yer verilmiş olup söz ve haber temalarında yer verilmemiştir.

5.1.3 kazanımı kapsamında “Aile, arkadaş grubu, akrabalar gibi sosyalleşmeye katkıda bulunan gruplara ve okul gibi kurumlara vurgu yapılır.” açıklamasına yer verilmiştir. Bu kazanım çerçevesinde görsel (2), bilgi (4), etkinlik (7) ve değerlendirme (6) temalarında yer verilirken söz ve haber temalarında yer verilmemiştir. *Görsel* temada afiş (1) ve fotoğraf (1) ile, *bilgi* temasında açıklama (3) ve örnek olay (1) ile, örneğin; “Yer aldığımız gruplardaki rollerimizin gereklerini yerine getirmek sorumluluk olarak isimlendirilir.(s.20); “Aile içinde de yaşadığımız toplumda olduğu gibi hem haklarımız hem de sorumluluklarımız vardır. (s.21)” şeklinde, *etkinlik* temasında konu içi soruları (2) ve öğrendiklerini pekiştiren etkinlikler (5) ile, örneğin: “Aşağıda verilenlerden hangileri hak, hangileri sorumluluktur? İşaretleyiniz.(s.20)”, *değerlendirme* temasında doğru yanlış (2), kısa cevaplı (1), eşleştirme (1), çoktan seçmeli (1) ve yazılı yoklama soruları (1) ile; örneğin; “Aşağıdaki haklar ile ilgili sorumlulukları eşleştiriniz.(s.33)” şeklinde yer verilmiştir.

5.5.5 kazanımı kapsamında görsel (1), bilgi (3) ve değerlendirme (2) temalarında yer verilirken söz, etkinlik ve haber temalarında yer verilmemiştir. *Görsel* temada fotoğraf (1) ile, *bilgi* temasında örnek olay içinde geçen açıklamalı cümleler (3) ile, örneğin; “Kanundan yararlanabilmek için bazı sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz.(s.136)” şeklinde, *değerlendirme* temasında doğru yanlış (2) ve çoktan seçmeli (1) ile, örneğin; “(D/Y) Tüketici haklarından faydalanabilmek için satış fişi veya faturamızı saklamaya gerek yoktur. (s.144)” şeklinde yer verilmiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Kitap incelemesi altında değerlerin incelenmesinin yapıldığı çalışmalardan Çelikkaya, vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada 2005 öğretim programına ait olan 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde bulunan bütün değerlerin kitaplarda yer verilme durumu, Kılıç (2012) tarafından ise 2005 öğretim programındaki değerlerin 4. sınıfta ders kitabına ve kazanımlara yansımaları durumlarına bakılmıştır. Bu çalışmalardan Çelikkaya ve diğerleri (2013) tarafından yapılan çalışmada 5. sınıf sonuçları, Kılıç (2012) tarafından yapılan çalışmada ise 4. sınıf sonuçları tartışma bölümünde kullanılmıştır.

4. sınıfta 7 öğrenme alanı içinde 9 değer (Aile Birliğine Önem Verme, Bağımsızlık, Bilimsellik, Doğal Çevreye Duyarlılık, Kültürel Mirasa Duyarlılık, Saygı, Sorumluluk, Tasarruf, Vatanseverlik) ve 18 kazanımına yer verilmekte olup, bu kazanımların hepsi değerlerin doğrudan kazandırılması ile ilgilidir. Aile birliğine önem verme ile ilgili 1, bağımsızlık değeri ile ilgili 1, bilimsellik 4, doğal çevreye duyarlılık 2, kültürel mirasa duyarlılık 2, saygı 2, sorumluluk 2, tasarruf 3, vatanseverlik 1 kazanımları ile verilmeye çalışılmıştır. 5. sınıfta 7 öğrenme alanı içinde 11 değer (Aile Birliğine Önem Verme, Bağımsızlık, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Dürüstlük, Doğal Çevreye Duyarlılık, Estetik, Kültürel Mirasa Duyarlılık, Özgürlük, Sorumluluk) ve 20 kazanımına yer verilmekte olup, kazanımların hepsi değerlerin doğrudan kazandırılması ile ilgilidir. Aile birliğine önem verme ile ilgili 1, bağımsızlık değeri ile ilgili 1, bilimsellik 4, çalışkanlık 1, dayanışma 1, dürüstlük 1, doğal çevreye duyarlılık 2, estetik 3, kültürel mirasa duyarlılık 4, özgürlük 1, sorumluluk 1 kazanımları ile verilmeye çalışılmıştır. Bu durum kazanımlar açısından programın yeterli olduğunun bir göstergesidir.

En çok temaya toplamda 4. sınıfta (573) yer verilmiş olup, değerlerden ise 4. sınıfta en çok bilimsellik değerine (152) en az ise saygı değerine (18) yer verilmişken 5. sınıfta ise en çok kültürel mirasa duyarlılık değerine (87) en az da dayanışma değerine (3) yer verilmiştir.

4. ve 5. sınıfta ortak olarak verilen değerlerden Aile birliğine önem verme, bağımsızlık, bilimsellik ve sorumluluk değerlerine en çok 4. sınıfta yer verilmişken doğal çevreye duyarlılık değerine ise en çok 5. sınıfta yer verilmiştir. En çok kazanıma 4. sınıfta bilimsellik değerinde, 5. sınıfta ise bilimsellik ve kültürel mirasa duyarlılık değerinde yer verilmiştir. Temalar açısından bakıldığında her iki sınıf düzeyinde de en çok görsel temaya yer verilmişken en az da söz temasında yer verilmiştir. Görsel temaların fazlalığı değerlerin aktarımında olumlu bir durum olup kullanılan görseller öğrencilerin hazırbulunuşluk ve gelişim düzeyleri için uygundur.

Çalışmada 4. sınıf bağımsızlık, doğal çevreye duyarlılık ve saygı değerleri kazanım ve diğer temalar açısından yeterli olmayıp bu değer özellikle görsel ve etkinlik temaları açısından da en az ele alınan değerler arasında yer almaktadır. Kılıç (2012) tarafından 2005 programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler kitabı üzeri yapılan çalışmada da kazanımla ilişki kurma düzeyi yeterli görülmeyen değerlerin; doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme ve misafirperverlik olduğu sonucuna varılmıştır. Bu değerlerden misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik 2017 yılında programdan kaldırılan değerlerdir.

5. sınıf 2005 programında 8 değer 2017 programında ise 11 değere yer verilmiş olup her iki programda olup da 2017 programında olmayan değerler “Adil Olma”, “Bayrağa ve İstiklal Marşına Saygı” değerleridir. Diğer 7 değer hepsi 2017 programında da yer almaktadır. Çelikkaya ve diğerleri (2013) tarafından 2005 programı kitapları üzerinde yapılan çalışmada 5. sınıfta sorumluluk, estetik, çalışkanlık, dayanışma değerlerine; bu çalışma da ise doğal çevreye duyarlılık, dürüstlük, bilimsellik, kültürel mirasa duyarlılık değerlerine her temada daha fazla yer verilmiştir. Bu durum 2005 programı ile kıyaslandığında 2017 programında değerlerin sayısı artmasına rağmen daha az yer verildiğinin bir göstergesi olarak ifade edilebilir.

Görsel temaya 4. sınıfta en çok bilimsellik değerinde en az da saygı değerinde yer verilmişken 5. sınıfta en çok kültürel mirasa duyarlılık değerinde en az da dürüstlük değerinde yer verilmiştir. Görsel temaya en çok fotoğraf alt teması ile yer verilmiştir.

Bilgi temasına 4. sınıf düzeyinde en çok bilimsellik değerinde, en az ise doğal çevreye duyarlılık değerinde; 5. sınıf düzeyinde ise en çok estetik değerinde, en az ise dayanışma ve dürüstlük değerlerinde yer verilmiştir. Bilgi temasına en çok açıklama alt teması ile yer verilmiştir.

Söz temasında 4. sınıfta sadece bilimsellik, tasarruf ve vatanseverlik değerlerinde yer verilmişken, 5. sınıfta ise yalnızca bilimsellik ve özgürlük değerlerinde yer verilmiştir. Çelikkaya ve Esen (2017) tarafından yapılan çalışmada 2005 programı 4. ve 5. sınıf sosyal Bilgiler kitaplarında da 2017 programında ortak olan değerler açısından doğal çevreye duyarlılık değerine 3 atasözü, bilimsellik değerine 4. sınıfta 1 deyim ile 5 sınıfta 2 özdeyiş ve estetik değerine 5. sınıfta 1 deyim ile yer verilmiş olması 2017 Sosyal Bilgiler programı ile 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler kitaplarında da değer eğitimi adına söz teması adına bir şeyin değişmediğinin göstergesidir.

Etkinlik temasına 4. sınıf düzeyinde en çok tasarruf değerinde, en az ise saygı değerinde; 5. sınıf düzeyinde en çok bilimsellik değerinde, en az ise dayanışma

değerinde yer verilmiştir. Etkinlik temasına en çok öğrendiklerini pekiştirecek etkinlikler alt teması ile yer verilmiştir.

Haber temasına 4. sınıf düzeyinde en çok kültürel mirasa duyarlılık değerinde, en az ise aile birliğine önem verme ve bağımsızlık değerlerinde; 5. sınıf düzeyinde en çok kültürel mirasa duyarlılık değerinde, en az ise aile birliğine önem verme, bağımsızlık, çalışkanlık, dürüstlük, özgürlük ve sorumluluk değerlerinde yer verilmiştir. *Haber* temasına en çok internet haberi alt teması ile yer verilmiştir.

Değerlendirme temasına 4. sınıf düzeyinde en çok bilimsellik ve kültürel mirasa duyarlılık değerinde en az ise doğal çevreye duyarlılık ve saygı değerlerinde; 5. sınıf düzeyinde en çok bilimsellik değerinde, en az ise aile birliğine önem verme, dayanışma ve estetik değerlerinde yer verilmiştir.

Öneriler

- Kitap inceleme komisyonlarında, değerlere yer verilme durumunun incelenme kriterinin getirilmesi değerlere yeterince yer verilme durumuna katkı sağlayabilir.
- Çalışma sonucunda yeterince yer verilmeyen değerlere sonraki dönemlerde basılacak olan kitaplarda daha fazla yer verilebilir.
- 6. ve 7. sınıf kitaplarında değerlere yer verilme durumuna ilişkin çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Adıgüzel, A. (2010). İlköğretim okullarında öğretim teknolojilerinin durumu ve sınıf öğretmenlerinin bu teknolojileri kullanma düzeyleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 1-17.
- Aktan, O. ve Padem, S. (2013). İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan okuma metinlerinde yer alan değerler. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 44-55.
- Çelikkaya, T., Başarmak, U., Filoğlu, S. ve Şahin, B. (2013). Reflection levels of values to be gained explicitly in secondary schools on textbooks. *The Online Journal of New Horizons in Education*, 3(2), 8-20.
- Çelikkaya, T. (2016). Sosyal Bilgiler programındaki değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değer öncelikleri ve gerekçelerine ilişkin görüşleri. *The 2nd International Conference on the Changing World And Social Research (ICWSR'2016) October, 14-16, 2016, Proceedings Book, 945-962, Barcelona-Spain*

- Çelikkaya, T. ve Esen, Z. (2017). Değerler eğitiminde atasözü, deyim ve özdeyişlerin sosyal bilgiler programındaki yeri. *Gazi Osman Paşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(9), 35-56
- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (s. 225-256), Ankara: Pegem A.
- Evirgen, Ö. F., Özdural, Z., Özkan, J. ve Öztürk, S. (2017). *İlkokul Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı*. Ankara: MEB.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J., Öztürk, S. ve Özdural, Z. (2017). *İlkokul Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*. Ankara: MEB.
- Ho, H. & Hsu, Y.(2011). Improving the textbook adoption procesy in Taiwan. *International Education Studies* 4(4), 92-98 .<http://dx.doi.org/10.5539/ies.v4n4p92>
- Karaca, F. (2011). İlköğretim öğretmenleri derslerinde ne tür öğretim araç ve gereçleri kullanmaktadırlar? *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* 32,131-148.
- Katılmış, A. ve Ekşi, H. (2011). Değerler eğitimi yaklaşımları. *DİB Dergisi*, 245, 11-15.
- Kılıç, A. (2012). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders programındaki değerlerin kazanımla ilişkisi ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alma düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1593-1612.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis (2nd Ed.)*, Thousand Oaks, London: Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (Taslak basım)*, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017). *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5., 6. ve 7. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries, In M. Zarina (Ed.) *Advances in Experimental Social Psychology* (s. 1-65). Orlando, F L : Academic Press.
- Tonga, D. ve Uslu, S. (2015). Sosyal Bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 91-110.
- Topkaya, Y. ve Tokcan, H. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının belirlendiği değerlerin 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansıma düzeylerinin karşılaştırılması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 33-43.
- Yapıcı, A. ve Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerden nitel araştırma yöntemleri. (10. Genişletilmiş Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

ty value. From the point of view of the themes, the most visual theme was given at both class levels, but at least the word theme was given.

Key Words: 2017 social studies curriculum, 4th and 5th grades, Targets.

Introduction

The most effective way to prevent situations that adversely affect the society is to gain the values that ensure the continuity of society and keep the society alive (Çelikkaya, 2016).

The main objectives of the Turkish National Education System are to prepare students for life that perused in both healthy and happy way, to enable them to become good people and good citizens equip them with knowledge, skills, attitudes, values, behaviors and habits. In this context, gaining and transferring to new generations values within the educational process is very important in terms of achieving the objectives and cultural continuity. (Ministry of National Education [MEB], 2017).

One of the changes that occurred in the Social Studies Curriculum in 2017 is related to the values. Some of the values in the curriculum in 2005 were transferred in the same way, some values (tolerance, hospitality, care to be healthy, cleaning) were removed and new values (equality and savings) have been added. At the same time, while the number of values was 20 in the 2005 curriculum, it was determined as 18 in the 2017 curriculum.

Purpose

In addition to preparing an effective program for gaining value, textbooks also have an important place. In social studies, in the textbooks that teachers and students use as primary source and follow is of great importance that in the textbooks the targeted values to be acquired directly are what gains are made, how much and how much they are included in the values, and which are emphasized more frequently. For this reason, it is aimed to determine the relationship achievements of values in elementary school 4th grade and secondary school 5th grade Social Studies books. For this purpose, the following questions were sought.

1. What form (visual, information, activity, news, word etc.) and how often is the value-acquisition relationship in the 4th grade Social Studies textbooks

(in 2017 year) included?

2. What form (visual, information, activity, news, word etc.) and how often is the value-acquisition relationship in the 5th grade Social Studies textbooks (in 2017 year) included?

In this study, the values of 4th and 5th grades in the new Social Studies curriculum will be firstly associated with the gains and then the value associated with this acquisition will be taken into account in the social studies books.

Methodology

In this study, document analysis was used as data collection method. Document analysis is the analysis of written documents about the facts and events related to the subject for the aim of the study (Yıldırım and Şimşek, 2016). In this study, the latest editions of the new 4th and 5th grade social studies textbooks applied in 2017-2018 academic year were reviewed.

In the study;

- Primary school 4th grade Ministry of National Education State books, Ministry of National Education, Board of Education dated 14.06.2017 and 8982336 numbered,
- Secondary school 5th grade Ministry of National Education State books, Ministry of National Education, Board of Education dated 14.06.2017 and 8982336 numbered,

Social Studies textbooks were used.

Data Collection and Analysis

In the analysis of the data obtained from the research, Inductive analysis from the types of content analysis was used. The researchers made separate coding on the books and the consistency ratio was calculated by comparing the codes.

In the study, the consistency ratio in the coding calculated as for 4th grade $(573/573 + 60) 0.91$; for 5th grade $(343/343 + 53) 0.87$. The data collected from the books are examined under 6 themes and 29 sub-themes as shown in Table 2. Sub-themes related to these themes are given as explanation under the tables.

Table 2: Theme and Sub-Themes used in Data Analysis

<i>Themes</i>	<i>Sub themes</i>
1. VISUAL	Picture, photo, scheme, map, banner, diagram, cartoon, timeline, symbol
2. INFORMATION	Dialogue, explanation, quote, poem, biography, case study, joke, memoir, interesting information
3. WORDS	Maxims, motto, proverb
4. ACTIVITY	Questions to attract attention to the subject, questions in the subject, questions to express different opinions, activities that will reinforce what you have learned
5. NEWS	Magazine, newspaper and internet news
6. EVALUATION	Unit evaluation questions

Findings

In the 4th grade Social Studies Program, 9 values were directly transferred with 18 acquisitions. While family Unity Importance value is given in the visual (11), information (12) activity (18) and evaluation (9) themes, it is not mentioned in the words and news themes. While independence value is given in visual (8), information (12), activity (6) and evaluation (3) themes, it is not mentioned in the words and news themes. The scientific value is given in visual (69), information (40), word (1), activity (20), news (2) and evaluation (20). While sensitivity to natural environment value is given in visual (9), information (4), activity (6), news (1) and evaluation (2) themes, it is not mentioned in the word theme. While cultural heritage sensitivity value is given in the visual (52), information (34), activity (16), news (3) and evaluation (20) themes, it is not mentioned in the word theme. While respect value is given in visual (3), information (6), activity (5), news (2) and evaluation (2) themes, it is not mentioned in the word theme. While responsibility value is given in visual (16), information (18), activity (14), news (2) and evaluation (16) it is not mentioned in the word theme. The savings value is given in visual (13), information (19), word (5), activity (21), news (1) and evaluation (5). The patriotism is given in visual (14), information (12), word (1), activity (11), news (1) and evaluation (8).

In the 5th grade Social Studies Program, 11 values were directly transferred with 20 acquisitions. While family unity importance value is given in the visual (2), information (2) and activity (3) themes, it is not mentioned in the words, news and evaluations themes. While independence value is given in visual (5), information 9), activity (7) and evaluation (5) themes, it is not mentioned in the words and news themes. The scientific value is given in the visual (15),

information (18), word (1), activity (14), news (2) and evaluation (18). While industriousness value is given in visual (2), information (6), activity (3) and evaluation (3) themes and it is not mentioned in words and news themes. While Solidarity value is given in visual (1), information (1) and news (1), it is not mentioned in words, activities and evaluation themes. While honesty value is given in information (1), activity (2) and evaluation (2) themes, it is not mentioned in visual, word and news themes. The Sensitivity to Natural Environment value is given in the visual (20), information (5), activity (3), news (1) and evaluation (2) themes. While esthetics value is given in visual (37), information (19), activity (6), news (2) themes and it is not mentioned in words and evaluation themes. While Sensitivity to Cultural Heritage value is given in the visual (41), information (12), activity (12), news (5), evaluation (17) themes, it is not mentioned in the word theme. While freedom value is given in the visual (2), information (11), mention (1) and activity (4) and evaluation (3) themes, it is not mentioned in the news theme. While responsibility value is given in visual (3), information (7), activity (7), evaluation (8) themes and it is not mentioned in words and news themes.

Conclusion and Discussion

In the study, 4th grade; independence, sensitivity to natural environment and respect values are not sufficient in terms of gaining other themes and these values are among the least discussed values especially in terms of visual and activity themes. In the study carried out by Kılıç (2012) on the 4th year social studies book (in 2005 curriculum), value-association relationship between the love of nature, the importance of being clean and healthy, and the values of hospitality values are not seen enough. The values of hospitality, the importance of being healthy and the cleaning are the values that were removed from in the 2017 curriculum.

11 values were included in the 5th grade 2017 curriculum while 8 values were included in the 5th grade 2005 curriculum. The value that is in both programs but not in the 2017 curriculum is only the Fairness, Respect to the Flag and the National Anthem. All other 7 values are included in the 2017 curriculum.

In the study carried out by Celikkaya et al. (2013) on the 2005 books, in the 5th grade, responsibility, esthetics, industriousness, solidarity values, and sensitivity to natural environment, honesty, scientificity and sensitivity to cultural heritage were given more importance in all themes. This situation can be expressed as an indication that the number of values increased in 2017 curriculum

compared to the 2005 curriculum.

Suggestions

- The result of the study is that the values are not sufficiently covered and can be given more places in the books to be printed in the following periods.